Gyankosh: An Interdisciplinary Journal **ISSN : 2581-8252**
Volume I, December 2018

ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈੱਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ : ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ

ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ*

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ ਦਾ ਨਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਤੌਰ'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ nkgDh ftbyD ekft-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਰਕੇ ਅਲੱਗ ਖੜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਨਾ ਲਈ ਦੀਦ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਦ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਇੱਕ blg ਯਾਦਾਂ ਦੀ' (1970) ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਵਿ- irs ftlu Tj nkgD gfjb ekft-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਵਿਤਾ' ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਅਚਨਚੇਤ (1990), nktki nkJrh ni (1996), xlvh (2001), ewvb (2003), nktkr tD (2012) d Bkb gikph ;kfjs ftlu nkgDk tlvwbk ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਦੀਦ ਨੂੰ 'ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਵਿਤਾ' ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ (1986), ewvb ekft-ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (2007) ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 2009 ftlu ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

dhd fJle urk eth jD d Bkb -Bkb fJle urh tkose fbyD dk wkfjo th j. fi; soK dk fBtebkgD dhd dh eftsk ftu j. T; soK dk fBtebkgD dhd dh tkose ftlu th dyD B mlदा ਹੈ। ਦੀਦ ਸਮਕਾਲ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਅਵਚੇਤਨ 'ਚ ਪਏ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ jfJnk tkose B nwho pDk fddk j. dhd B tkosk ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਧਰਤੀ ਹੋਰ ਪਰ੍ਹੇaaa(2008) (oyk ਚਿੱਤਰ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ 'ਖੱਡੀ' (2017) ftlu ;kfjse irs dh Mbh gkJhnK. dhd B tkose dh g;se 'ਧਰਤੀ ਹੋਰ ਪਰ੍ਹੇ...(ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ) ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 'ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਪੁਰਸਕਾਰ' (2010) ftlu fwfbnk.

'ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈਂਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ- tly gVktK dokB nos dh ;fEsh dk nfXnB eofdnK, T; ;wkfie ns ftukoXkoe ;ouBk (fglso ;lsk) d ;doG ftu nos s wod ;pXK B tkufdnK wodK dnkok nosK B fB:sfos eoB, T;d ntusB B nkgD nB;ko xVB, wodK dk nkgD nkg B nosK s Tlsw ;wMD tkbh ikrho ;u dk nfXnB i;ts dhd dh eftsk d ;doG ftu ehsk frnk j.

---

* nf;;NN gc;o, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਫ਼ਾਰ ਵੂਮੈਨ, ;eNo 26, uvhrV, Email: *ramangill7148@gmail.com*

gsfoe ntusB fJe nfijh ;wkfie ns ftukoXkoe ;ouBk j fi ; ftu wodK B nosK ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ Patriarchy ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Patriarchy ਸ਼ਬਦ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ Patria ns arche ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। Patria dk wsbp ther ns rche dk wsbp rule s fbnk fr nk j. Patriarchy literally means "rule of the father" in a male-dominated family. In this type of system men hold authority over women, Children and property, leading to female subordination.

The Royal Academy of the Spanish language dictionary defines Patriarchy as, "A Primitive social organization in which authority is exercised by a male head of the family, extending the Power even to distant relatives of the same lineage."

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਬਦਲਦਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (system of society) ਦੀ ਤਰਫ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਸੱਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ (unequal) j fiE wod nosK d Tsgkd B, giDB ns fbresk B eNob eod jB. ;kXkoB ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿu gsfoe ;wki wod gXkB ;wki jdk j. (Patriarchy society is simply called as men's world)

Sylvia Walby nkgDh g;se 'theorising Patriarchy' ਵਿੱਚ ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ eofdnK fbydh j, "system of social structure and Practices in which men dominates, oppress and exploit women."[1]

20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੱਧ ਤੋਂ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਪਿੱਤਰਸੱਤਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁਣ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ;wj B gfjukfDnK ikdk j, B ;wkfie ;ouBk ns fefonktK dh fJe nfijh ftt ;Ek d og ftu ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭੁਤਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ns TsghVB eod jB.

gsoetkd (Paterernalism) ਅਤੇ ਪੈਤਰਕਵਾਦੀ ਪੁਰਸ਼ਤਵ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਉੱਪਰ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭ st fe; soK ew eodk j, B ;wMD ftu ;jkfJe jdhnK jB. nkgD fJfsjk; d nkoG ftu fJj f;XKs fgso ;sk d sfjs fte;s jJ gfotkoe ;pXK s gdk

jfJnk(gsoetkd, fgso ;sk dk TgGkr j) fi; ftu fgso ;sk dk nkgD gfotko d ;ko ਮੈਂਬਰਾਂ'ਤੇ ਪੂਰਵ ਨਿਯੰਤਰਣ ofjdk j. fJ; fB:soD d pdb ftu Tj gfotko d wpoK B nkofEe ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਤਰਕਵਾਦ ਦੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਇਹ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ nXhB wpoK B :ehB dtkfJnk ikt fe TBK dh ;ofynk bJh Tj jh fJe wkso ftnesh j i TBK dhਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ j, fiBK ekoB ftfGB ysoK ns ftfGB ekbK ftu fgso ;sk TGodh j. wBy dk iBw Bo ns wkdk d og ftu jdk j. go jo ;wki dh ;;fesh TBK B nos ns wod d og ftu tv fddh j. wBy dk Bo ns wkdk d og ftu tfvnk ikDk gkfeofse j. idfe T;dk nos s wod d og ftu tfvnk ikDk ;;fese j. fbr ns ivo (sexuality/gender) ftueko i Gd j Tj fJj j fe fbr (sexuality) ਸ਼ਬਦ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਜੈਵਿਕ ਅਰਥ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ivo sh Gkt T;d Bkb pM ;;fese noE sh j. ;;fesh d gGkt ekoB jh ;wki ftu fJj XkoBk j fe nosK d eM gkfese rD jd jB fiBK d Bkb jh Tj gdk jdhnK jB fith ਸ਼ਰਮੀਲਾਪਣ, ਭਾਵੁਕਤਕ, dfJnk nkfd. T;s soK wodK d th eM gkfeose rD jd jB fith thosk, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਕਠੋਰਤਾ ਆਦਿ। ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ T;s nkXko Tls ;wki d ewK dk th tNtkok eo fdlsk fr nk. pugB sh jh pfunK dk gkbD-ਪੋਸ਼ਣ fJ; soK ehsk iKdk j fe TBK ftu ivo dk Gd gdk j ;e ns Tj nblr-nblr ;Gkn ns ftneshst d og ftu ;wki ftu ftuoB. fJ; bJh ;hwB dk pfJnk efjdh j fe, "ਇਸਤਰੀ gdk Bjh jdh, pbfe pDkJh iKdh j.@ (one is not born, but rather becomes, a woman) Gkt nos dk ntusB th wod dnkok fBoXkfos Gkt pDkfJnk iKdk j.

jo ;wki dh ;;fesh nblr nblr jdh j ns T;s ;;fesh d fj;kp Bkb nblr nblr ;wkiK ftu nos dh ;fEsh th nblr-nblr j noEks Gkos ftu nosK dh ;fEsh coK; dhnK nosK dh ;fEsh sh nblr j. ;wki pdbd jh nos dh ;fEsh th pdb iKdh j. fJ; soK n;h ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼/ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਔਰਤ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਦਲਣ 'ਤੇ th Bjh pdbdk j. ;hwB d pfJnk th nos s wod dhnK pfBnkdh ftblyDsktK pko nkgDh

g;se 'The Second Sex' ਦੇ ਸਾਰਾਂਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ "ਔਰਤ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੂਲ ਭੂਤ ਮੌਲਿਕ ਫ਼ਰਕ ਤਾਂ ਰਹਿਣਗੇ ਹੀ। ਔਰਤ ਦੀ ਸੈਕਸੂਐਲਿਟੀ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੈਕਸੂਅਲ dBhnK d ; tkd tlyo jB.[2] ;hwB dh pfJnk gf;lX wBftfr nkBh cokfJv dhnK f;oihnK XkoBktK B nos ftoXh wBdh j ukj Tj fBg;eheoB dk f;XKs j iK fbr-xkN dk f;XKs. cokfJv nB;ko nos ndo gdk jfJnk fBg;eheoB dk egbe; jh T; B ;wki ftu wod d pokpo Bjh jD fddk go ;hwB fJ; fbfpv-f;XKs dh sfj ftu gJh glsfoe ;u B gfjukDdh j, i ;e; ns ਜੈਂਡਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਿਗੂਣਾ ਅਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਜੀਵ-ftfr nkfBe so Ts ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਰਾਇਡ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸੀਮੋਨ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ,"ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਔਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।"[3] fJ; soK wod dh glsfoe ;u dk ft;EkgB eodh jJh ;hwB nos dh pokpoh dh rlb eodh j. ;hwB nos B ;wkfie ;doG ftu ;wMD bJh iht ਵਿਗਿਆਨ, ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੌਤਿਕਤਾਵਾਦ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ,"ਸਰੀਰ, ਸੈਕਸੂਅਲ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ ns fJj ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।"[4] Gkt ;wki ftlu ;kok ਕੁੱਝ ਮਰਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਟ ਮਿਲੇਟ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'Sexual Politices' ftlu fglso ;lsk dk ftoX eofdnK jfJnk wod d nos Tls gGsk ekfJw eoB fglS ਲਿੰਗਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਮਿਲੇਟ ਦਾ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀ ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਉਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਦੂਜਾ ਵਰਗ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਕ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਦਾ j. fwbN dk fJj ਸੰਕਲਪ ਫੂਕੋ ਤੇ ਗ੍ਰਾਮਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਵਰਗ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇਟ ਨੇ ਲਿੰਗ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। fwbN d nB;ko Sexual Politices n;b ftu fgsossso dh okiBhsh j.

ਪਿਤਰਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਹੈ। ਅਜਿਹk ;wki nkofEe, Xkofwe, ;wkfie, okiBhfse, ;lfGnkukoe, ekBBh ns ebksfwe jo yso ftu ਮਰਦ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੁਜੈਲਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਰੈਡ੍ਰਿਕ ਏਂਗਲਜ਼ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ dibh jld B edosh toskok Bk wB e, fJ; B pdbD:r fJfsjk;e gdkoEe g;fEshnK dk

ਸਿੱਟਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਏਂਗਲਜ਼ ਔਰਤ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜੀਵ-ftfr nkB dh pikfJ fJfsjk; ftu xydk j ns nkgDh ouBk 'ਟੱਬਰ, ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁੱਢ'ਵਿਚ ਇਸ ਉਤਪੀੜਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ- tlyo fJfsjkf;e gVktK dokB ;wki ndo nos d wod dh ;fEsh pdbt og ftu ;kjwD nkTdh j. nkfd ;wki ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪੂਰਕ ਵੀ ਸੀ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ nos s wod d fjls ;KM ;B. nos s wod dB jh ihtB dhnK pfBnkdh ioosK B iNkTD ftlu blr ;B. fJ; ;wki ftu ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਸੀ। ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣ dk, xNhnK iK tXhnK jD dk ; tkb jh Bjh ;h. nkofGe ;w ftu fJj gVkn ;fjr sosk dk ;h, fi; nB;ko fe; Nbh dhnK ;kohnK nosK s wod nkg; ftu gsh-gsBh jh ;B. fi; B Nbh ftnkj dk BK fdlsk frnk j. ftnkj dk ;ebg ns ftnkj ;pXho;wK nkfd sK pknd ftlu jd ftu nkJhnK. nos B fJBK ;wkiK ftu wK d og ftu ;BwkB jk;b ;h, plu d pkg pko eJh ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਪੂੰਜੂ ਜਦੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪਸ਼ੂਪਾਲਣ ਦਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸਦਕਾ wBly dh go-fBoGosk tXh ns wBlyh ;pXK ftu spdhbh nkJh. nos s wod iVk og ftu ofjD blr. TBK ndo feos dh tv j rJh. wod pkjo d ew eoB blfrnk, nos xo dh fiwtkoh ;GkbD blrh, fi;d fgSeV ftu nos dk roGtsh jDk, plu B iBw dDk ns plu d gkbD-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਤਪਾਦਨੀ ;kXB wod d jlE ftu nk rJ, wod dh ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਉਮੈਂ ਨੇ 'ਨਿੱਜ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ 'ਵਾਰਿਸ' ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇਹ bV wod dh nkgDh nos jh goh eo ;edh ;h, fJ; soK nos wod ;pXK ndo wod ndobh ਨਿੱਜਤਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਈ। ਔਰਤ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜੋੜਾ ਵਿਆਹ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਰਾਹੀ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ jdk j feTfe fJ; ftt ;Ek B gfotko ftu wod B wkbeh gdkB eo fdlsh jbh-jbh wksoh jle ਘਟਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਿਤਰੀ ਹੱਕ ਵੱਧਦਾ ਗਿਆ। ਮਾਤਰੀ ਹੱਕ ਦੀ ਇਸ ਹਾਰ ਨੂੰ ਏਂਗਲਜ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ jko wBdk j. (Engels referred to it as the earliest system of domination establishing that Patriarchy is "the world historical defeat of the female sex")

“ਮਾਤਰੀ ਹੱਕ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਿਆ ਜਾਣਾ ਮਦੀਨ ਜਿਨਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਾਰ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ th wod B tkrvo ;Gkb bJh. fJ;soh dk doik BhtK j' frnk. T;B rbkw pDk fbnk frnk. ਉਹ ਮਰਦ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣ ਗਈ, ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਧਨ।”[5]

wod dh wkbeh ns jTw ;dek nos d|b ;EkB’ s nk iKdh j. fi ; Bkb nos wod ;pXK ndobh ;KM fjlsK dh ;KM tkbh GktBk yoB blrdh j ns wod d fBlih fjls Gko jD ਲੱਗਦੇ ਹਨ।ਮਾਲਕ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਦੇ ਆਪਣੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ‘ਵਾਰਿਸ’ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ;B. fJe esh-ftnkj gEk jD d pkt id fJj wod pj-ftnkj eotk ;edk ;h, ftnkj pkjo ;pX f;oidk ;h ns t;tkrwBh th eo ;edk ;h, fJj wkbe wod d nkgDh nos d wekpb ;wki ftlu Tlu jD dk gwkD ;B. ;wki ftu wkbe wod ndo Bht tor B blND dh ;u ew ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਹੀਣਤਾ ਕਰਕੇ ਬੇਵਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ ਦੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਹਵਸ-gosh eodh ns Bkb jh jkew wod dh ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵੀ ਕਰਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਰਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਨਸੀ- ;pXK dk og th. fJ; soK ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਲਈ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹਰ ਹੀਲੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ। ਇੱਥੇ sle fe nkgDh nos Bkb wkbe d ;pX f;oi ikD’ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਗ਼ੁਲਾਮਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਅਧੀਨਗੀ ਤੇ ਦਬਾਓ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ, ਔਰਤ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਰੂਪ, ਪਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਾਕਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਜ਼ਿ ; eod ;B. nfijh ;u fglS Xow dh Ne nkfd ekoB ew eod ;B. fJ; ;w ftlu nos dk nkgDk eJh t id, nkgDh eJh ;sso ;u Bjhl ;h.

ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੜਾਅ’ s gjufdnK Xow d Bkb-Bkb ;dkukoe ehwsK th nos Tlgo tXo jkth jD blrhnK. wod gXkB ;wki jD eoe ns nkofEe ;lsk wod d jlE ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਔਰਤ ਉਪਰ ਹੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, wod gsh Bfsesk d fB:w JB emo Bjh ;B. ikrhodko wod d th nkgDh nos Bkb ;pX wj dhnK GktBktK s ;lyD jd ;B. Tj nkgDh nos s Bo nbkd dh gkgsh ukjdk ;h. T; dh nos jko-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਹੋਈ ਘਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਵੈ-;u s eoh ns nkgD wod dh ;u ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੀ ਸੀ। ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕੱਠਪੁਤਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਮਨੋ-;ouBk fJ; soK dh

pD uzeh ;h fe Bo-nbkd Bk gdk jD' s Tj nkgD gsh d jo ftnkj eoB ftu ;jkfJe ob ndk eodh ;h. ikrhodko wod oyb nosK Bkb ;pX ozydk ;h go T;dh nkgDh gsBh ;G ezM ਜਾਣਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ। ਔਰਤ ਭਾਵੇਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੀ, ਉਹ ਮਰਦ ਲਈ ikfJdkd jh ;h, dBK torK d wod nos ogh ikfJdkd B ; t fjs nB;ko tosd ;B. wod bJh nos pikB t;s jh ;h. fJ; soK wod nos Tgo Xkofwe, nkofEe, ;wkfie gzyK okjh nkgDk dpdpk tXkTdk fr nk, nos fBrDh pDdh rJh.

'ਸਖ਼ਤ' ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ ਔਰਤ ਦੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੌਤ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲਾ ਮਰਦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਬਾਪ, ਕਦੇ ਪਤੀ, ਕਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ, ਸੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਖ਼ਤ ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਫ਼ੀ jkbksK ftzu jYkTdh jJh ;ohoe so Tzs wips ns wkBf;e so Ts ;tdBjhD j iKdh jL

ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰਤ;, jbh jbh
ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਵਹਿਸ਼ਤ
wK Bkb ;KM ehs
gfjbh wjzps d oki
ftnkj s pknd ;ਖ਼ਤ ਏਨੀ
fe wjzps dh ezuh ;bN s wkodh gzEo
s uV dhnK eeoK u fof;nk yB aaa
nkgDhnK jh sVgdhnK nKdok ndo
j iKdh j ;ys ikB
Szv iKd xo pzu
ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਦੇਖਦੀ
ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲਿਸ਼ਕੋਰ ਮਾਰਦਾ, ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ofj iKdh fJezbh, :kd eodh
ਇੱਕ ਬੀਜ ਦਾ ਫੁੱਲ 'ਚ ਬਦਲ ਜਾਣਾ, fyVBk
vo ikDk, jY ikDk, s NzND s gfjbK
:kd eo bDk, ਬੀਜ ਦਾ ਫੁੱਲ ਚ ਬਦਲ ਜਾਣਾਸਖ਼ਤ.[6]

fJ; soK, nos B fgsoeh dk dwBekoh ;;Ek gfotko$xo ftzu tzy-ਵੱਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ pB e Gfr nk ikdk j.

nos dhnK ;kohnK fposhnK-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਕ ਹੀ ਮਰਦ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਅs ;hfws jD ekoB ਉਸਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਿਤਾ

dh, i tkBh ftu gsh dh ns pYkg ftu gZso dh dy-oy ftu ofj e n;b ftu npbk jh pD ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਅਤਿ ਸੂਖ਼ਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਹਉਂ ਨੂੰ ਚੋਟ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ-wkBth ftjko ehsk iKdk j s T;B fJj ;G ;fjDk gdk j. i;ts dhd nkgDh eftsk ftu skesjhD ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਦਮਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਮਨ ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ dwB B jYkT fdnK-jYkT fdnK nshs s toswkB s'ਕ ਵਸਤੂ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਤਾਸ਼ ਖੇਡਦੀ ਔਰਤ' ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਦੀਦ ਔਰਤ ਦੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦਮਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਔਰਤ ਦੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਤੇ ਤਣਾਓਗ੍ਰਸਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ j L

ulg j, TbMh jJh
ਸੋਚਦੀ ਪਿਛਾਂਹ ਝਾਕਦੀ ਹੈਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ
ਤਾਸ਼ ਖੇਡਦੀ ਔਰਤ
jo tko Tj ;oK pDkT dh
ਪਰ ਆਖ਼ਰ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ
s Two d nXyV ;wh
fi jVh T;B ;hg bkJh ;h
Tj n i sle TbMh gJh j
ਤੇ ਪੱਤੇ ਲਗਭਗ ਖ਼ਤਮ ਨੇ
ਗੇਮ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਛਿਣਾਂ 'ਚ
ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਤਿੰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ B
ਇੱਕ ਬਾਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤਲਾਕ-ਸ਼ੁਦਾ ਸੱਪ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
fJle dh ikpo jkew Bkb
ਤੇ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ 'ਚ ਕੁਝ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ
fi ;B Tj ikDdh sK j gfjukDdh Bjh aaa
ਇੱਕ ਬੇਰਹੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ
T;dh wK Bkb fwbdh j
fJle dh T;dhnK XhnK Bkb
ਤੇ ਇੱਕ ਬੇਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸੀਨੇ ndo
tfonK s ed sVgdh SNgNkT dh pkjo tzb Gzidh j.[7]

ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਔਰਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਛਟਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰੀ ਬੌਧਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੀਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਜ਼ਬਾਤੀ, ਅਸੱਭਿਅ, ਵਧੇਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ekwe ns ftbk;wJh j. wod gXkB ;wki tzb nos Bkb iVhnK rJhnK fJj ;kohnK XkoBktK

ਔਰਤ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸ਼ੇਲ ਫੂਕੋ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਕਿਹਾ j fe, "ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਫਰਕ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਇਸ ਫਰਕ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ 40 ch;dh s{ tlX ;wkfie oVhrs XkoBktK jB. nosK B ekp ftlu olyD bJh Tjdk ;hwk eoB ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।"[8] ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਦ d nB;ko nkgDk ihtB p;o eodh j.

;wki ndobh nkofEe ftt;Ek ;wkfie ftt;Ek B gGkfts eodh j fi; Bkb ;wki ਸਭਿਆਚਾਰ ਅੰਦਰ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਵਰਗ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਸੋਚ nXhB nos okjh{ ;;sh feos gkgs eoB blrdk j, fi; ;dek nos B ewkJh bJh xo{ pkjo ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਔਰਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ rh. Bshi tik nos ndo ftneshrs ;ssosk dk fynkb gdk jD blfrnk. wod fJe gk; g;k-wyh ;u dk XkoBh jD eoe nos B ewkJh bJh pkjo GiD blrk. go d;o gk; ikrho ;;ekoK dh geV ghvh jD eoe nos dh ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ bkr eodk fojk fi; ;dek nos wod ਸੰਬੰਧਾਂ ਅੰਦਰ ਤਨਾਓ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਔਰਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ j. nos dh fJlSk ns nkg B, fj;k ns dwB okjh{ dpkfJnk ikdk j. fJ; soK wod gXkB ;wki ikrhodkoh s{ gihtkdh ftlu gfotofਤਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਣਿਕ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਸੋਸ਼ਣਿਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ:

T;B eh gsk ;h fe fJ; Goh Goew Xosh j{K
fJle pbd th yb'sk j
s fe; vo Tj gk;k Bjh{ pdbdk<
ਮਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ
fe pkg sK ;lg j
ddK ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਲੈ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ.[9]

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, go wod ndo nos gsh ;u gfjb dh soK jh ekfJw j. wod Gkt{ feBk th nkXfBe j t go T; ndo goksB ikrho ;u Bjh{ fBebdh feTfe fJj ikrho ;u T;d ;wfje ntusB ftu xo eo rJh j, fi; ekoD nos wod ;pXK ndo sDkU th gdk jdk j. gsh nkgDh gsBh B nkgD ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਹਾਣੀ ਬਣ ਕੇ

fi rok eoe T; s gSdk j sK vodk jfJnk gsਨੀ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ j dk j fe T;d ndobk wod T; B ed th ; theko Bjh eo rk L

b jD s th ;Dk eJh phsh ejkDh dod eJh aaa
ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ...
bph ulg s w;eokjN s pknd T;d jm coe jh ;B
fe ਮੈਂ ਫਰਕਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸਖ਼ਤ ਹੱਥ ਆਪਣਾ
s plsh pMk fdlsh aaa
ਉਹ ਮੈਨੂੰ 'ਮਾੜਾ ਖਾਨਦਾਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਤਕਾਰਦੀ ਹੈ
wok fJle jlE glEo tKr Tmdk j
sb tko tKr bfjodk j jBo ft u.[10]

ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਦ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਰਦ ਕੋਲੋਂ (ਭਾਵ ਪਰੰਪਰਕ wod ਕੋਲੋਂ) ਡਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਔਰਤ ਦੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ 'ਕਾਮ ਦੀ ਗੁੱਡੀ' ਤੱਕ ਹੀ ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਰਦ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ dh fsgsh eoB ;w$ekwe ;pX pDkTD tb nos dh ;fjwsh s T; dhnK GktBktK B st'i Bk ਦੇ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਹਫਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਔos wod dh ;ohoe fsgsh bJh nkgDh dj dk nksw ;wogD eo fddh j. fgsoeh$wod gXkB ;wki tb f;oi rJ wkgdvK ਦੀ ਅਧੀਨ ਔਰਤ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਤੀ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਦੀ ਹੋਣੀ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ Grdh j. nkgDh i rho ;u ekoD wod nos Tgo nkgDh nXhB rh pDkJh olyDk ukjdk j nfi jh ਸਥਿਤੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਝੰਜੋੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਓ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਵਿਦਰੋਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

'ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਉਸ ਮਰਦ ਤੋਂ
i w;eokTdk j s yyko ikBto tKr ieV bdk j
fJj yyko ikBto
ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚ ਤੱਕਿਆ ਸੀ
s vo e soh Sksh Bkb nk blrh
;kj nkfJnk Jh ;h
fe sohnK nlyK ndo
ਮੇਰਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਬਾਪ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਤੱਕਿਆ ਮੈਂ ....
ਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ
soh u rb uh SlN e J; wbe nkJh
JE T; jh fe;w dk fJle jo ikBto eb rh ;ik e
wo Bkb nk ;lskaaa
s s co nk fr nk j

fJle Bth soehp Bkb
T;i ikBto ;ws
ਮੇਰੇ ਜੁਆਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਦਹਿਕਦਾ ਹੋਇਆ...'[11]

wod gXkB ;wki d nos Bkb ehs iKd GdGkt B Gkos ftlu e[M bfyektK B pVh ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਔਰਤ ਹੋਂਦ B fbre GdGkt (Gender discrimination) iK di doi d fbr (second sex) dh ;fEsh sle xNk ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਾਬਾਈ ਸ਼ਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਲਨਾ' ਵਿੱਚ ਪਿਤਰੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਤਰਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਰਾਮਾਬਾਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਾਈਕਾਸਟ ਹਿੰਦੂ ਵਿਮੈਨ' ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਪਿਤਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਾਲਤੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੇ ਬੰਧਨ ਲਾਏ ਜਾਣ, ਉਸ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਹਨ ਪਰ fJBK pokpoh d jleK d pkt id ;wkfiesk, Bfsesk ns be ftjko fJ; d okj ftu oektN pDd jB fi; ekoD pj-frDsh nosK dh ;fEsh gkuhB ;wkiK dh soK jh j, pj-xlN frDsh dhnK nosK jB fiBK ftlu nkgD ;t-gsh usBsk j.

;kv wlXekbh ;kfjs ftlu th nos dk wod d wekpb xNhnK, Bhth jD dk fpp TGodk j. nos B wod Bkb xNhnK s BhtK ;wMD d Bkb-Bkb, nos B wod d nfXnksfwesk d okj dk oVk th ;wfMnk iKdk ;h. nos d ftrkV rJ ne; (image) ekoD jh T; bJh ekwBh, Gv, ਬਾਘਨੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਧਕkbh wBly nos B nfXnksfwesk d okj ftu oektN ;wMdk ;h, T; soK nie wBly th nkgDh gsBh B nkgDh f;oiDekoh d okj ftu oektN ti dydk j. fJj th n;b ftu wod dh glsfoe wkBf;esk dk jh f;lNk j. wod nos B xo, gfotko torhnK ;;EktK okjh nXhB eoe nkg fJBK ;;EktK s wes jDk budk ਹੈ। ਦੀਦ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਹਾਹਾਕਾਰ' ਵਿਚਲਾ ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੀ dydk jL

jkjkeko wu rJh j
ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ
s ;ko xo ftlu glB Bjh
'ਪੈਨ !'

ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਘਰ
pdB dk gZEo jo Gkok eodh
wfjdh bZr tkbK tkbh nkydh jaaa
eh obh gkJh jaagZB ! gZB ! gZB !
; to nZy yZbfdnK jh
okw Bjh Bkw Bjh
gZB ! gZB! gZB !
f;o s uZe bdk fJj pdk xo !
fi t gZB s uZeDh j t dBhnK[12]

i;ts dhd nkgDh eftsk ftZu wod gXkB ;wki ftub wod d gZsfoe ntusB B tZy-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਪੈੱਤਰਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੰਨਦਾ jfJnk nkgDh fJZe fJNoft T dokB efjdk j fe, "ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਮਰਦ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਤਾਂ Bjh wo ;edk, Tj sK jbh jbh pdb rk Bk.@[13] n;b ftZu wBZy d ftuko ns edoK ehwsK ਨਿਰੋਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ-iwks gsh ntusB ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਸੰਕਲਪ, ਪਿਤਰਕੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਣ ਆਦਿ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

fJ; soK, nosK dh ;fEsh B tZy-tZy fJfsjkf;e gVktK dokB ftukoB s gsk bZrdk j fe nosK dh nXhBsk dk ekoB TBK d nkgD ftneshrs rD$nrD Bjh jB, ; r fJj tZy-tZy fJfsjkf;e ekbew ftZu ;wkfie, nkofEe, okiBhfse ns wod ekwBk d gZsfoe ntusB ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ fdB-ਰਾਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੀ Bjh, nos-ਮਰਦ ਵਿਚਲਾ ਯੌਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਯੌਨ ਉਤਪੀੜਨਾ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ-jbh nosK th ;wk d Bkb-Bkb nkgDh jd gsh usB j ojhnK jB. fi ; gGkt ;dk fgZso ;Zsk jbh jbh xZN ojh j feTfe nos s wod ndobhnK ;EkJh ehwsK XdbhnK gD bZrhnK jB. nos wod d ;pX ikrhodkoh ;wki dh soK dZp-xZN e Bjh jYkJ iKd pbfe nos s wod d nbZr-nbZr ysoK ftu fJeZm ftuoB ;dk, nos ndo xNhnK jD dk nfj;k; xfNnk j s Tj nkgDhnK ;GktBktK gsh usB jJh j. go fco th fes Bk fes wod gXkB ;wki nos B ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥਕੰਡੇ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇ. ਇੱਕ ਕਾਬਿਜ਼ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ olyD bJh. fi ; ekoB ;wki ftubhnK pj-frDsh nosK nie ;wki ftu ofjfdnK jfJnk th nkgD gogoe ob B jh fBGk ojhnK jB.

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. Sylvia Walby, *Theorising Patriarchy*, Basil Blackwell, Cambrigdge, 1990, p. 20.
2. Simeon De Beauvoir, *The Second Sex*, (tr. H.M. Parshley), Vintage Books, New York, 1952, p. 731.
3. "It is among the Psycho-analysis in Particulars that man is defined as a human being and women as a female, whenever she behaves as a human being she is said to intimate the male": Ibid, p. 51.
4. "In our attempts to discover woman we shall not reject certain contribution of biology of Psycho-analysis and of historical materialism, but we shall held that the body, the sexual life and the resources of teachnology exist concretely for man only in so far as the grasps then in the total perspective of his existence.": Ibid, p. 60.
5. cofve Jkrbi, *Nzpo, fBzih-ikfJdkd s/oki dk wzY*, ਪੰਜਾਬ ਬੁਕ ਸੈਂਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010, gBk 80.
6. i;ts dhd, *x/vh*, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003, gBk 59.
7. Tjh, gBk 55.
8. ਮਿਸ਼ੇਲ ਫੂਕੋ *jD* (ਮੈਗਜ਼ੀਨ), ਜਨਵਰੀ-ngb, 2005.
9. i;ts dhd, *x/vh*, gBk 67.
10. Tjh, gBk 64-65.
11. Tjh, gBk 110.
12. i;ts dhd, *ewvb*, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2009, gBk 37.
13. :rok i, i;ts *dhd B/gVfdnK*, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2015, gBk 108.